

Entre l'oceanografia i la política

Com construir una base antàrtica en quatre mesos

Josefina Castellví Piulachs

La meva tossudesa em va portar a la realització d'una tesi doctoral sobre bacteriologia marina i a emprar una gran part de la meva carrera com a oceanògrafa a reivindicar la construcció i l'emplaçament de la Base Antàrtica Espanyola a l'illa de Livingston; i així va ser.

Quan em passejo per l'Institut de Ciències del Mar en moments que estan preparant una expedició oceanogràfica en algun dels nostres vaixells, no puc deixar de sentir enveja d'aquella joveneta que, acabada la carrera de Ciències Biològiques, l'any 1960, gosà anar a demanar feina per col·laborar amb aquells equips de científics. La resposta sempre era negativa: «*El oficio de investigación oceanográfica no es para mujeres*». El que no era negatiu, tanmateix, era la meva tossudesa, que em va portar a fer una tesi doctoral sobre bacteriologia marina i una estada a França gràcies a una beca del govern francès.

Passats els anys seixanta, les coses van començar a canviar molt lentament: el 1971 vam disposar del vaixell oceanogràfic *Cornide de Saavedra*, que ens permetia fer expedicions d'acord amb un projecte plurianual; d'altra banda, jo ja no estava sola: les noies començaven a omplir l'Institut de Ciències del Mar.

La dècada dels setanta i principis dels vuitanta van ser anys difícils, però molt productius, amb relacions internacionals que, després, van tenir una gran importància. Un dels projectes amb més ressò va ser el liderat pel professor Antoni Ballester, en el qual vaig col·laborar des de l'inici; em refereixo a la investigació antàrtica. La iniciativa de treballar a l'Antàrtida tenia una vessant geopolítica que no permetia la gestió científica si no es tenia en compte la política d'aquell moment en l'Estat espanyol. Les connexions internacionals del professor Ballester, juntament amb la celebració del trentè aniversari del Tractat Antàrtic, van capgirar les opinions geopolítiques d'Espanya, cosa que va comportar que tinguéssim el suport polític per endegar el projecte d'instal·lar una base antàrtica d'interès científic. Això, a més, ens obria les portes a presentar la candidatura d'Espanya com a membre consultiu del Tractat Antàrtic.

Quan el Ministeri d'Afers Exteriors va copsar la importància del projecte ens va

apressar per enllestir els preparatius de la implantació d'una base a l'Antàrtida. Recordo aquells mesos com un malson, perquè el que no s'havia aconseguit en disset anys ho vam haver de fer en quatre mesos. D'una banda, el professor Ballester se'n va anar a Polònia a llogar un vaixell que fos capaç de navegar per aigües antàrtiques i que, a la vegada, pogués transportar la base; d'altra banda, jo vaig marxar a Finlàndia a comprar una base, ja que no hi havia prou temps per fabricar-la a Espanya.

Així, el novembre de l'any 1987, el vaixell polonès *Garnulzeswki* va navegar fins a Hèlsinki per carregar la base i, a continuació, va fer la travessia fins a Montevideo, on l'esperàvem els equips tècnic i científic i des d'on vam emprendre rumb cap al sud, fins a l'illa de Livingston, de l'arxipèlag de les Shetland del Sud. Amb l'ajut inestimable del personal de la base polonesa es va desembarcar tot el material i va començar el muntatge de la base, que va finalitzar el març del 1988. De nou, el *Garnulzeswki* ens va transportar fins al sud de Xile, on ja teníem mitjans de transport convencionals per tornar a casa.

Espanya no tenia cap vaixell que complís les normes per poder navegar *entre hielos*, de manera que va ser aleshores que va començar la lluita per tenir un vaixell oceanogràfic adequat per navegar entre gels i que va acabar, l'any 1991, amb la incorporació del *BIO-Hespèrides*. Entre els anys 1987 i 1991 anàvem i tornàvem de l'Antàrtida amb vaixells oceanogràfics de països que tenien alguna base a l'arxipèlag de les Shetland del Sud, de manera que vam tenir l'oportunitat de gaudir de l'hospitalitat de diversos països.

Recordo, especialment, una d'aquestes arribades a l'illa de Livingston, l'any 1989, quan vam volar amb helicòpter des de l'illa Rei Jordi. Quan el soroll del motor de l'helicòpter es va amortir i l'equip de cinc persones ens vam quedar sols en una illa deserta vaig tenir una sensació de soledat com mai l'he tornat a sentir. Per superar aquests moments hi ha un remei que no falla mai: fer pinya i posar-se a treballar per tal que quan arribi el gruix de l'expedició es trobi una base acollidora, un laboratori a punt de rebre mostres científiques per analitzar i, a taula, una escudella ben calen-

ta que ens faci oblidar el fred de l'exterior.

Mai no hagués pogut imaginar que la meva carrera universitària i científica m'hauria portat per aquest camí meravellós de l'oceanografia cap a l'Antàrtida. Falta, però, un afegit d'importància cabdal: el mes de maig del 1988, el professor Ballester va patir un vessament cerebral a Polònia mentre preparava l'expedició antàrtica 88-89. Les lesions van ser molt greus i va haver de retirar-se de qualsevol activitat científica. Ningú no va voler substituir-lo. Estàvem davant d'una situació que jo creia que era injusta. El nostre líder havia esmerçat una gran part de la seva vida científica en aquest projecte i jo no podia deixar que aquest esforç es perdés: vaig prendre el testimoni de les seves idees. Així em vaig convertir en la cap de la Base Antàrtica fins a l'any 1996, quan em vaig retirar definitivament de la vida científica a l'Antàrtida.

↑ Figura 1. Projecte de la Base Antàrtica. D'esquerra a dreta: Joan Comas, Antoni Ballester, Josefina Castellví, Joan Rovira i Mario Manríquez. ICM-CSIC.

↑ Figura 2. Paisatge antàrtic, a prop del mar de Weddell. ICM-CSIC.

↑ Figura 3. Arribant a l'illa de Livingston. Un pingüí dona la benvinguda al *BIO-Hespèrides*. ICM-CSIC.

Bibliografia

Castellví J. *Yo he vivido en la Antártida. Españoles en el continente blanco*. Editorial Galaxia Gutenberg, 192 p.